

Віктор Дребенців — дослідник фауни, колектор, музеолог, краєзнавець

Ігор Загороднюк

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ)
e-mail: zoozag@ukr.net; orcid: 0000-0002-0523-133X

ZAGORODNIUK, I. Viktor Drebensiv, a fauna researcher, collector, museologist, and local historian. — A researcher from Kharkiv, who actively worked in the field of agricultural zoology and plant protection. As a heritage of this activity, the NMNH of Ukraine has stored specimens of *Ellobius*, *Microtus*, *Spermophilus*, and *Mustela* collected by him in the Kherson and Kharkiv regions (extreme dates 20.05.1930 and 17.10.1932). During the period of communist repression, he moved to Murmansk with his family, where he worked at the Polar Institute and later at the Murmansk Regional Museum of Local History. There he was recognised as a museum developer and author of surveys of the region's fauna, and received state awards for his fruitful work.

Біографічні деталі

Дребенців Віктор Семенович¹ народився 15.06.1914 у с. «Н[ова]. Покровка» (Новопокровка) [Новотроїцького р-ну] Дніпропетровської обл. у сім'ї вчителів (батько Семен Дем'янович, мати Катерина Іванівна)². Закінчив Кіровоградський технікум захисту рослин, після чого працював у Харківському НДІ захисту рослин. Із 1932 р. жив на Мурмані (Порт-Владимир).

На новому місці він викладав у школі й працював у ПНРО (нині — Полярний НДІ морського рибного господарства та океанографії). Учасник радянсько-фінської війни, від якої і до кінця 2СВ служив у пожежній охороні Мурманська. У 1946–1947 рр. — директор Мурманського обласного краєзнавчого музею (МОКМ).

Рис. 1. Віктор Дребенців, 1963 (на врученні державної нагороди за розбудову МОКЗ — Ордена Трудового Червоного Прапора. За сайтом <http://lexicon.dobrohot.org>.

¹ Відомості про дослідника вкрай фрагментарні, проте нещодавно реконструйовані, приводом чого став аналіз давніх колекцій ННПМ НАН України [Загороднюк & Улюра 2023].

² В «мурманський період» родини батько був керівником Мурманського обласного краєзнавчого музею (2.06.1932–21.11.1933).. З цього слідує, що у 1932 р. на Мурман переїхала вся родина.

Наступні 6 років (1947–1953) працював в Управлінні полювання при Мурманському облвиконкомі, пройшовши шлях від інспектора до начальника управління. У 1953 р. повернувся до МОКМ, де був директором (1953–1957), а потім — завідувачем відділу природи (1958–1974). Після виходу на пенсію у 1974 р. проживав у Рязані. Помер 1.02.2006.

Теріологічні дослідження і колекції

У період роботи в Харківському НДІ захисту рослин робив колекційні збори, датовані 1930–1932 роками. Очевидно, спеціалізувався на ссавцях.

Колекційні зразки з України, зібрані В. Дребенцовим, представлені в ННПМ-з 14 екз. 6-ти видів дрібних ссавців, серед яких — 1 екз. мустел, 3 екз. ховрахів та 10 екз. мишовидих гризунів [Загороднюк & Улюра 2023]. Крайні дати знахідок — 20.05.1930 та 17.10.1932. Більшість зразків зібрано на Херсонщині (Якимівський р-н), один — на Харківщині (ст. Власівка).

Два з цих зразків описано в огляді давніх знахідок сліпачків (*Ellobius talpinus*) в Україні [Коробченко *et al.* 2014]. Зокрема, в каталозі колекції ННПМ є згадка зразків № 8871 та 8872 (старі номери 1183 та 1182), зібрані В. Дребенцовим в окол. Генічеська («агротех Комунар») 25.05.1930 та 20.05.1931. Описи цих обох зразків (дати, виміри, стать) є у зведенні «Звірі УРСР» О. Мигуліна [1938]. Нами виявлено обидва — це шкірки з прив'язаними до них черепами, один з них — № 8872 представлено на рис. 2. У давньому (1937 р.) каталозі Зоологічного музею УАН (нині у складі ННПМ), є 45 записів про зразки ховрахів, зібраних В. Дребенцовим в Якимівському районі Херсонщини (в каталозі 2005 р. як «Генічеський р-н»), з крайніми датами 5.05.1931 та 27.06.1931 (старі записи № 1169–1212). З них збереглися лише декілька зразків, записи про які наведено в огляді колекцій [Загороднюк & Улюра 2023]. Загалом в ННПМ-з збереглося тільки три із 45-ти зразків ховрахів, зібраних В. Дребенцовим. Окремі з цих 45-ти зразків виявлено у порівняльній колекції Відділу палеонтології ННПМ (ННПМ-р):
• Якимівський р-н, с. Акманай, 25 екз., 05–06.05.1931, 23.05.1931, 04.06.1931 (поточні № 1604, 1606–1622, 1624, 1688–1693).

Рис. 2. Зразок сліпачка (*Ellobius talpinus*) з Генічеського району Херсонщини («агротех Комунар»), зібраний В. Дребенцовим 25.05.1930, колекція ННПМ. Праворуч — палітурка книги «Тваринний світ Мурманської області» [Дребенцов & Сурков 1974].

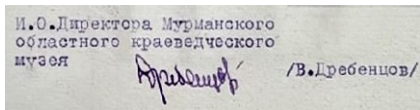

Рис. 3. Підпис Дребенцова, на документі 1940 р. як в.о. директора МОКМ, аналогічний підписам на колекційних зразках. За сайтом <http://lexicon.dobrohot.org>.

Віктор Дребенців — автор огляду «Водні ссавці та птахи Мурманської області та їх роль у житті прісноводних риб» [Дребенцов 1966]. У 1974 р. він видав дотепер популярну книжку «Тваринний світ Мурманської області» [Дребенцов & Сурков 1974], доступну на низці електронних сервісів.

Чесноти, захоплення, відзнаки

Варто відзначити, що хист колектора і таксидерміста, що сформувався в час роботи в Україні, зберігся у В. Дребенцова на все життя. Як показала розвідка його в «мурманський» період життя згадували як досвідченого таксидерміста. Як приклад, — «Автором першої повоєнної ... експозиції відділу природи [Мурманського обласного краєзнавчого музею] був Віктор Семенович Дребенців, ..., досвідчений таксидерміст. ... Його роботи становлять основу зоологічної та ботанічної колекції музею»³.

За непрямыми даними дослідник мав коріння з родини українців (мовознавців або педагогів), і у 1931–1932 рр. зазнав репресій, після яких «безслідно» зник з українських соціумів. Це у Харкові, восени 1932 р. він переформувався свої прізвище на російське «Дребенцов», і до кінця року виїхав на Мурман. Випадково виявлена в матеріалах з історії краєзнавства на Мурмані⁴ інформація про «Віктора Дребенцова» як директора Мурманського обласного краєзнавчого музею з українським корінням дозволила зрозуміти, що це той самий Дребенців, який попри все зберіг себе і зреалізував своє покликання [Загороднюк & Улюра 2023].

У мурманський період Віктор Семенович був головою краєзнавчої секції Всесоюзного географічного товариства (роки не відомі). Був одним із авторів колективних праць «Природа Заполяр'я та її охорона» й «Атлас Мурманської області». Серед його нагород — «Орден Трудового Червоного Прапора».

Подяка. Автор широ дякує Є. Улюрі за спільні розвідки щодо колекцій ННПМ, а також З. Баркасі, завдяки праці якого в ННПМ створено каталог порівняльної теріологічної колекції відділу палеонтології, що дозволило виявити зразки, зібрані В. Дребенцовим. Автор дякує Є. Артем'євій за допомогу з пошуком зображень.

³ Цитується за дисертацією А. Клюкіної (2014) «Методологія і практика реалізації педагогічного потенціалу музею (на прикладі музеїв природничого профілю)» (2014, Санкт-Петербург).

⁴ Згадана дисертація А. Клюкіної. Подальший пошук на сайті Мурманського обласного краєзнавчого музею (<http://mokm51.ru> та <http://lexicon.dobrohot.org>) дав нові відомості про їхнього фундатора і директора Віктора Дребенцова, який, як і очікувалося, виявився родом з України і почав свій шлях у Харківському НДІ захисту рослин, звідки у 1932 р. переїхав до Мурманська. Завдяки цій розвідці врешті з'ясовані й повне ім'я дослідника та його місце роботи в Харкові.

Література

- Дребенцов, В. С. 1966. Водные млекопитающие и птицы Мурманской области и их роль в жизни пресноводных рыб. *В кн.: Рыбы Мурманской области*. Мурманск, 135–142.
- Дребенцов, В. С., С. С. Сурков. 1974. *Животный мир Мурманской области*. Мурманское книжное издательство, Мурманск, 1–222.
- Загороднюк, І., Є. Улора. 2023. Колекції Миколи Дюкова та Віктора Дребенцова в Національному науково-природничому музеї України. *Вісник Львівського університету. Серія біологічна*, **89**: 49–57. [CrossRef](#)
- Коробченко, М., І. Загороднюк, К. Редінов. 2014. Огляд поширення та морфометричні особливості сліпачка *Ellobius talpinus* (Arvicolidae) у регіоні Нижнього Подніпров'я (Україна). *Праці Теріологічної Школи*, **12**: 89–101. [CrossRef](#)
- Мигулін, О. О. 1938. *Звірі УРСР (матеріали до фауни)*. Вид-во АН УРСР, Київ, 1–426.

Резюме

ЗАГОРДНЮК, І. Віктор Дребенців — дослідник фауни, колектор, музеолог, краєзнавець. — Харківський дослідник, що активно працював в системі сільськогосподарської зоології й захисту рослин. У спадок від цієї діяльності в ННПМ України збереглися зібрані ним на Херсонщині й Харківщині зразки *Ellobius*, *Microtus*, *Spermophilus*, *Mustela* (крайні дати 20.05.1930 та 17.10.1932). У період комуністичних репресій (разом із родиною) переїхав на Мурман, де працював у Полярному інституті, а згодом в Мурманському обласному краєзнавчому музеї. Тут він отримав визнання як розбудовник музею та автор оглядів фауни краю, став кавалером державних нагород за плідну працю.